

Вихрущ В. О.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та соціального управління
Інституту психології та права
Національного університету «Львівська політехніка»
nazarenkovira@i.ua

Романишина Л. М.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри
інформатики і методики її викладання
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
romanyshyna43@ukr.net

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ЕДІФІКАЦІЇ ОСВІТИ

Історико-педагогічна підготовка учителя початкової школи передбачає насамперед формування історико-педагогічного мислення шляхом ознайомлення його як фахівця із інноватикою на кожному етапі розвитку освіти, школи, педагогічної думки і науки. На тлі ознайомлення, узагальнення та аналізу вітчизняних і зарубіжних історико-педагогічних здобутків людства у майбутнього учителя початкової школи формується індивідуальна педагогічна культура, суттєвою складовою якої є комунікативна складова освітньої діяльності.

Новий термін «edification» (едіфікація) для більш точного позначення процесу «формування себе за допомогою діалогу» у зв'язку із новими викликами суспільства був введений Р. Рорті (Rorty, 1979), оскільки він вважав, що загальноприйняте поняття «education» (освіта) звучить занадто спрощено. Учений вважає, що едіфікація – це форма герменевтичного дискурсу, за допомогою якого встановлюються різноманітні зв'язки між особистою культурою (або навчальною дисципліною) та іншими культурами. Згідно з Р. Рорті треба розрізняти два типи освіти: долучення до існуючої традиційної культури і власне едіфікацію – долучення до різноманіття сучасної культури завдяки самостійним зусиллям та усвідомленню результатів власного досвіду і роздумів (Rorty, 1979). Культура як цілісна людська діяльність є основою духовної самоідентифікації, самодетермінації нашої свідомості і мислення. Вчений обґрунтовує твердження, що сенс освіти повинен розумітися повному, коли у центрі цього феномену є «людина культури», взаємозв'язок «культура – освіта – людина». У зв'язку з цим діалог культур розглядається як «спілкування свідомостей», а головна мета освіти – формування конструктивних відносин, які одночасно створюють необхідні умови для цілісного розвитку і професійного становлення людини.

Врахування такого підходу до тлумачення сутності культури та її впливу на особистість спонукає до перегляду основ історико-педагогічної підготовки майбутнього учителя початкової школи як носія загальнолюдської спадщини

загалом, так і здобутків у сфері освітньої діяльності. Так само потребують зміни підходи до визначення змісту, структури та спрямованості фахівця-педагога.

З огляду на це аналіз структури історико-педагогічного знання дозволяє трактувати його як багатокомпонентне утворення: 1) історію педагогічної практики; 2) історію педагогічної думки; 3) історію педагогічної свідомості; 4) історію педагогічних звичаїв та загальних особливостей предмета історико-педагогічних розвідок у кожній площині.

Педагогічне вчення може трактуватися: 1) як сукупність поглядів, система поглядів конкретного мислителя освіти; 2) як сукупність педагогічних навчань кількох або більшості мислителів освіти, об'єднаних спільними вихідними положеннями, основоположними принципами, концептуальними рамками і підходами, тобто як напрям в педагогіці.

Історико-педагогічне знання має свою структуру, яка складається з чотирьох вищезазначених компонентів-галузей і кожна має свою будову, свої цілі й методи дослідження і свій предмет вивчення. Натомість аналіз змісту історико-педагогічного знання свідчить, що жоден із наведених структурних компонентів частково не перекривається, а іноді взагалі не перекривається полями своїх значень іншими компонентами.

Загальна єдність продиктована єдністю історико-педагогічного процесу, що обертається навколо дитини, навколо пари «вихователь – вихованець», навколо проблеми зміни поколінь і трансляції культури, яка прагне до свого виживання та розвитку. Кожна з них, незважаючи на те, що внутрішньо поділяється на певні більш дрібні підрозділи, є певною сутнісною єдністю, єдністю методів вивчення та єдністю характеристик одержаних результатів. Так теоретичне осмислення системи виховання передбачає особливу увагу до історії педагогіки як історії педагогічних наук, історії педагогічної думки; нетеоретичне осмислення системи виховання – до історії педагогіки як історії педагогічної свідомості; практичне усвідомлення діяльності педагогів та її організації – до історії педагогіки як історії педагогічної практики; неусвідомлювані практичні дії у сфері системи виховання – до історії педагогіки як історії педагогічного звичаю.

Водночас ця єдність не може приховати глибоких відмінностей між предметами, що передбачають дослідження історії педагогічної практики, історії педагогічної думки, історії педагогічної свідомості та історії педагогічних звичаїв.

Історія педагогічного звичаю реконструює підсвідоме, стереотипи взаємодії дорослих і дітей у педагогічному процесі. Вони ґрунтуються на архетипах тієї чи іншої культури, тобто народна педагогіка, етнопедагогіка тощо. Разом з тим до неї не можна віднести етнографію вікових груп та класів, звичаїв вигодовування дитини, ритуалів зачаття і народження тощо, тобто того, що стосується цілеспрямованої педагогічної взаємодії із дитиною.

Якщо в основі педагогічного звичаю домінують окремі виховні моменти, то у педагогічній практиці домінують завдання процесу освіти підростаючого покоління. Педагогічна практика розглядається як організована цілеспрямована взаємодія суспільства в особах педагога та учня, що спирається на певні

педагогічні концепції, а основними методами є історико-соціологічний та історико-методичний (з точки зору викладання окремих предметів). Історія педагогічної практики – це історія спроб розв'язати ті чи інші суспільні проблеми, реалізувати ті чи інші педагогічні цілі та наукові ідеали у реаліях, історія практичного розв'язання освітніх проблем в умовах розвинутих цивілізацій. Науковим продуктом досліджень у даному випадку є історія організаційних форм навчання та виховання у взаємозв'язку зі статистикою.

Історія педагогічної свідомості – це історія невідрефлексованих, розповсюджених у масах уявлень щодо виховання і освіти. Тут панують ментальність та інокультурні стереотипи, архетипи свідомості. Педагогічна свідомість панує поза школою, але має вирішальний вплив на педагогів, тобто це, згідно з висловлюванням В. Безрогова, «історія ментальностей»: тут «...немає теорій, концепцій, але є постулати, відношення, максими» [1].

Історія педагогічної думки, яку ще називають «історією освіти», є складовою історії педагогіки як історико-наукової дисципліни, до якої можуть бути застосовані принципи побудови та аналізу історико-педагогічних дисциплін. Саме у цій площині історія педагогічної думки відіграє роль певного чинника, який підтверджує статус педагогіки в цілому як науки, що піддається сумніву через більш вірогіднісний, ніж у інших науках, характер педагогічного знання. Критерієм істинності є успіх ідеї, що відображає принципово вірогіднісний характер педагогічних наук [2, с. 3]. Історико-педагогічне знання є знанням про зміну схем, норм, способів, стандартів, ідеалів щодо педагогічних феноменів.

Отже, історія педагогіки є міждисциплінарною за визначенням, коректність її результатів досягається застосуванням адекватного її природі (будові, цілям, методам дослідження, предметові вивчення) комплексу наукових методів щодо конкретної галузі історико-педагогічного знання, метаметоду історії педагогіки з урахуванням його багатомірності. Таке розуміння історико-педагогічної спадщини потребує зміни підходів до підготовки учителя початкової школи із цивілізаційного на проблемний із фіксуванням еволюції усіх вищезазначених складових у змісті навчальної дисципліни «Історія педагогіки», а більш точно – «Історії освіти».

Література

1. Безрогов В. Г. Эпистемологические проблемы истории педагогики. *Всемирный историко-педагогический процесс; концепции, модели, историография* / отв. ред. Г. Б. Корнетов, В. Г. Безрогов. Москва: ИТОП РАО, 1996. С.24–33.
2. Бобрышев С. В. Историко-педагогическое исследование развития педагогического знания: методология и теория. Ставрополь: изд-во СКСИ, 2006. 300 с.
3. Popper, K. (1980). *The Logic of Scientific Discovery*. Leuven. (in English).